

→ va fidel companya de tota la vida, de la qual va acceptar els valors laics, ell que provenia d'una família creient. Van tenir quatre fills que calia alimentar i educar. Per això, acabat el doctorat a la Universitat de Liverpool entra treballar al despatx de propietat industrial del seu cunyat Marcel·lí Curell, fins que progressivament en podrà prescindir. Aquesta feina li permetrà activitats més aviat poc remunerades als Estudis Universitaris Catalans i altres feines a l'Institut d'Estudis Catalans. Però la família rep un cop brutal amb la mort d'un dels fills. Sense fer-ne mostra, el dolor era evident, amb un rerefons de tristesa que mai van poder foragitar. Prop d'ells percebies el tel que ennuvolava llurs vides. Malgrat tot, tant el Jordi com l'Hortènsia, van lluitar fins al final amb totes les seves forces, assumint el destret sense ser vençuts per la desgràcia.

Malgrat la qualitat i quantitat dels seus coneixements i formació, Jordi Carbonell sempre va trobar entrebancs per incorporar-se a la vida universitària i quan ho va poder fer va ser no sense dificultats afegides. Expulsat de la Universitat Autònoma de Barcelona arran d'un empresonament i sense els "requisits acadèmics" per accedir-hi al final troba acolliment a la Universitat de Sàsser, a Sardenya, on durant quatre anys ha de viatjar periòdicament i incòmodament. Probablement és a l'Institut d'Estudis Catalans on troba millor acollida primer com a secretari-redactor de la Secció Filològica i més endavant com a membre adjunt i després numerari. Allí és on vaig tenir un nou contacte arran l'edició de les *Cartes de Carles Riba*. Coeditada amb l'IEC, jo dubtava del títol i tenia una certa angúnia de "fer meves" unes cartes que eren de Carles Riba i que algú m'ho pogués retreure. Però alhora volia deixar constància de la feina que em va representar la percaça de les cartes i no sabia com. Jordi Carbonell em va donar la solució que li agraeixo de bell nou: *Recollides i anotades per Carles-Jordi Guardiola*.

Aquest paper, fet amb urgència, no és el que hauria volgut dedicar a Jordi Carbonell. Es mereix molt més. Només vull acabar amb cinc mots: Mai no es va rendir.

# Carbonell, filòleg i historiador de la literatura

OPINIÓ

MÉS ENLLÀ DE LA FACETA POLÍTICA, JORDI CARBONELL VA TENIR SEMPRE UNA VOCACIÓ INTEL·LECTUAL I INVESTIGADORA D'AMPLI ABAST. DAMIÀ PONS, PROFESSOR DE LITERATURA CATALANA A LA UNIVERSITAT DE LES ILLES, A MÉS DE CONSELLER D'EDUCACIÓ I CULTURA ENTRE EL 1999 I EL 2005, RECUPERA AQUESTA VESSANT.

DAMIÀ  
PONS

**E**n ocasió de la mort de Jordi Carbonell, els mitjans de comunicació han centrat molt majoritàriament l'atenció en la seva condició i en la seva activitat de polític. És probable que aquest sigui l'element més identificador i més representatiu del personatge. La seva llarga lluita per la democràcia i la catalanitat durant el franquisme va ser tan modèlica que qualsevol esment que se'n faci en justícia mai no serà suficient. Així mateix, en el context polític actual, és ben comprensible que s'hagi ressaltat una figura que ja des dels anys setanta va plantejar el dret a l'exercici de l'autodeterminació com l'objectiu polític al qual Catalunya havia d'aspirar.

Tanmateix, la personalitat de Carbonell seria objecte d'una mutilació inacceptable si tan sols la reduïem a la d'un activista polític que va lluitar infatigablement, amb nombrosos costos personals, per una Catalunya nacionalment lliure. També cal posar en valor la seva condició de filòleg i d'historiador de la literatura. I igualment el seu llarg recorregut en la docència universitària: als Estudis Universitaris Catalans, a la Universitat de Liverpool (1950-1952), a la UAB (1969-1972) -d'on en fou

expulsat per raons polítiques- i a la Universitat de Càller, a Sardenya (1976-1989). I la seva intensa relació vital, professional i científica amb l'Institut d'Estudis Catalans: hi va treballar (a partir de l'any 1947), de la mà de R. Aramon -el seu mestre en matèria lingüística, complementat per J. Rubió i Balaguer en la literària-, fou membre adjunt (1972), numerari (1982) i emèrit (1994) de la Secció Filològica i, entre el 1991 i el 1996, el director de l'Oficina d'Onomàstica i Toponímia.

A l'entrevista que M. Roig li va fer al programa *Personatges* del circuit català de TVE (1978), Carbonell, a partir de la creença que "fer d'intel·lectual sense viure a la lluna", es va caracteritzar a ell mateix "com un intel·lectual que no es pot inhibir de la política". Aquesta mena d'intel·lectuals-polítics acostumen a implicar-se en nombrosos projectes col·lectius destinats a crear les infraestructures culturals i polítiques nacionals que, segons el seu parer, el país necessita. Així ho va fer tota la vida Jordi Carbonell, de vegades com a impulsor principal, d'altres com a participant molt protagonista: col·laborà a *Germinàbit* (1959) i *Serra d'Or* (1959-1966), les pri-

meres revistes en català de la postguerra; va dirigir la *Gran Enciclopèdia Catalana* (1965-1971); va ser un dels fundadors de l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (1973) i de l'Associazione Italiana di Studi Catalani (1978); féu de professor a la Universitat Catalana d'Estiu (1970-1975) i fou membre del seu equip rector (1990-1997); es va comprometre activament amb gairebé totes les plataformes antifranquistes de caràcter unitari que es varen anar formant des de les darreries dels anys quaranta i, ja en el postfranquisme, va impulsar la creació de Nacionalistes d'Esquerra (1979), i finalment ingressà (1992) a Esquerra Republicana de Catalunya, de la qual fou president (1996-2004).

En paral·lel a la seva activitat cívica i política, Carbonell anà publicant la seva obra –no gaire abundant però d'una rellevància ben considerable–, sobretot relacionada amb els estudis literaris. Grosso modo, la podríem agrupar en cinc blocs diferents, d'acord amb la temàtica o l'època: a) el teatre; b) Joan Roís de Corella; c) el segle XVIII i els inicis del XIX; d) la llengua; i e) l'obra més directament personal.

A *Germinàbit* i *Serra d'Or* hi va publicar nombrosos articles de temàtica teatral: crítica de les obres que s'anaven estrenant, anàlisi de la situació del moment, el teatre medieval i el teatre popular tradicional, comentaris de l'obra d'alguns autors catalans (M. A. Capmany, F. Soldevila, F. Soler) i estrangers (Ionesco, Camus, Txèkhov). Carbonell apostà per la renovació i la modernització del teatre català. En aquest apartat, també caldria esmentar dos assaigs posteriors importants sobre el teatre de J. Oliver (1969) i de J. M. de Sagarra (1981).

A Joan Roís de Corella Carbonell li va dedicar uns quants estudis –és especialment modèlic el que encapçala el volum de *Obra profana* (1973) de l'autor– que varen contribuir a una nova lectura i a una valoració més rigorosa i més justa d'aquest clàssic valencià del segle XV.

L'aportació més valuosa que va fer Carbonell segurament foren els estudis que va dedicar al segle XVIII i als inicis del XIX. El 1961 ja va proposar a *Serra d'Or* una revisió de la idea que es tenia sobre el període literari llavors anomenat Decadència. Amb els anys, va contribuir a demostrar que realment hi havia hagut una continuïtat en la producció i uns autors i unes obres de considerable rellevància. El títol



JORDI CARBONELL I DE BALLESTER

Amb la seva dona, Hortènsia Currell, després d'haver rebut la Medalla d'Or de la Generalitat de Catalunya, el març del 2002.

del seu article "El període menorquí de la literatura catalana" (1964) esdevingué l'encertat epígraf d'un moment de la història de la literatura catalana en què l'illa de Menorca va assumir un paper de lideratge. Carbonell va donar visibilitat amb els seus articles i edicions de textos a l'obra literària que Joan Ramis i Ramis i Antoni Febrer i Cardona havien anat fent dins els paràmetres del Neoclassicisme i la Il·lustració.

El gran projecte que Carbonell va voler dur a terme com a investigador va ser una història social i política de la llengua catalana. Malauradament mai no el va acabar d'enllestir. Tot i això, en va publicar algunes mostres, per exemple l'article "Elements d'història social i política de la llengua catalana" (1979). També fou autor d'altres articles de temàtica lingüísti-

ca, entre els quals cal destacar "Els gramàtics i els lexicògrafs anteriors a Francesc de Borja Moll".

A l'etapa final de la seva vida, Carbonell va publicar *Entre l'amor i la lluita. Memòries* (2010) –un aplec de vivències personals i col·lectives que aporten una gran quantitat d'informacions útils per a la història dels nostres països– i el llibre de poemes *Hortènsia* (2007), uns textos que reflecteixen les afliccions de l'autor –entre el dolor i l'enyorança– produïdes per la mort de la seva esposa Hortènsia Currell, la companya i la còmplice en tots els somnis de vida i de país que compartiren.

El país i la cultura, l'activista polític i l'investigador literari, el filòleg i el professor universitari: així va ser –vertader i complet– Jordi Carbonell.